

Hooivijzels: prominente bouwwerken op het boerenerf

INA BROEKHUIZEN-SLOT

Dankzij de hoge palen en het piramidedak zijn ze goed zichtbaar op het erf van een boerderij: hooivijzels of vijzelbergen¹. Hooivijzels met ijzeren of betonnen palen werden in Westfriesland voornamelijk geplaatst in de tweede helft van de vorige eeuw. Maar lang daarvoor werd het principe al in praktijk gebracht. Agrarisch erfgoed dus? Jazeker, maar verrassend is dat er in de 21e eeuw nog steeds hooivijzels worden gekocht en verplaatst en dat er ook nieuwe vijzels worden gebouwd.

Binnen de Westfrieze Omringdijk inventariseerde de Bouwhistorische Commissie van het Westfries Genootschap in 2019 en 2020 meer dan vijftig hooivijzels. Op basis van die inventarisatie is dit artikel samengesteld.



Deze hooivijzel aan de Dijkweg in Andijk doet nog elk jaar dienst.

De roeden of stijlen zijn stalen H-balken of betonnen palen (22x22 centimeter). Het dak, ofwel de kap, heeft een houten constructie die met ijzeren golfplaten is bedekt'.

'Aan de onderkant van elke roede zit een lier waarmee de kap omhoog of omlaag gedraaid kan worden, afhankelijk van de hoeveelheid hooi die eronder opgeslagen wordt. Een lier bestaat uit een gietijzeren wormlier met trommel en is zelfremmend, zowel voor omhoog als omlaag. Oude lieren hadden een tandwiel met een pal'.

Als je met vier man bent, kunnen de lieren gelijktijdig worden opgedraaid. Als je in je eentje de kap moet opdraaien, draai je eerst één lier vijftien slagen om. Zo werk je steeds alle vier de lieren rondom af. De kap komt bij iedere vijftien slagen een centimeter of dertig omhoog. Dit omhoog draaien wordt ook wel opvijzelen genoemd, vandaar de naam vijzelberg'.

¹ Meerdere namen worden gebruikt: hooivijzel, vijzelberg, kaakberg en hooiberg. In dit artikel is gekozen voor de betiteling hooivijzel.

Abstractie van een stolp

In de Nieuwsbrief van Boerderijenstichting Noord-Holland 'Vrienden van de stolp' uit december 2003 staat een artikel van Jan Deckwitz over hooivijzels. Hij meldt: 'Vijzelbergen zijn typisch Nederlandse bouwwerken, sober en doelmatig. De roeden of stijlen zijn stalen H-balken of betonnen palen (22x22 centimeter). Het dak, ofwel de kap, heeft een houten constructie die met ijzeren golfplaten is bedekt'.

'Aan de onderkant van elke roede zit een lier waarmee de kap omhoog of omlaag gedraaid kan worden, afhankelijk van de hoeveelheid hooi die eronder opgeslagen wordt. Een lier bestaat uit een gietijzeren wormlier met trommel en is zelfrem-



Een drieroeder in de Lekermeer bij Wognum met betonnen palen. Geen hooiberging meer, maar wel een idyllisch tafereeltje.



Hooivijzel aan de Westfriesedijk in Aartswoud, met ijzeren staanders en gerepareerd dak van golfplaten.

Deckwitz eindigt zijn artikel met de constatering dat de hooivijzel in zekere zin een abstractie is van de stolpboerderij. 'Het leuke van het eenvoudige agrarische bouwwerk is dat er zo duidelijk de lijnen van de Noord-Hollandse boerderij in te herkennen zijn. Let maar eens op het piramidevormige dak en de vier stijlen'.



Een lier van een hooivijzel, aan de Westfriesedijk in Aartswoud.



In een hooivijzel zijn de lijnen van een stolpboerderij te herkennen: het piramidedak en de vier staanders. Zoals hier aan de Grootweg in Bobeldijk.

Steltenberg

In het boek 'De landelijke bouwkunst in Hollands Noorderkwartier' besteedt auteur Brandts Buys aandacht aan het opslaan van hooi. In de middeleeuwen was de hooivoorraad als hooiberg (klamp) opgeslagen op het erf, los van het langhuis (huis en stal). De klamp was aan de bovenkant afgedekt met riet of graszoden, maar bleef blootgesteld aan regen en wind. Om het hooi beter te beschermen, werd de steltenberg gebouwd.

Een steltenberg had vier of meerdere roeden (staanders) waartussen het rieten dak hing. In elke roede was een rij gaten geboord. Hierin werden houten pennen gestoken waar de kap op rustte. Als deze omhoog of omlaag moest, werden de pennen verplaatst.



Oude afbeelding van steltenbergen.
(foto uit boek *Het Boerenhuis in Nederland en zijn bewoners*)

Steltenbergen worden ook wel schuurbergen genoemd. Ze hebben onder en naast de hooiberg gebouwde stallen. De verstelbare kap stak bij een volle berg meters boven het dak van het stalgedeelte uit. Deze steltenbergen kwamen voor in de provincie Utrecht, in de Betuwe en langs de IJssel.

Bij een aantal van de geïnventariseerde nieuwe of verbouwde hooivijzels is er sprake van een enigszins vergelijkbare constructie. Onder de kap is een laag hooi zichtbaar, die overigens niet functioneel is, en daar weer onder bevindt zich een schuur die voor diverse doeleinden wordt gebruikt.

Informatie over de hooibergen en hooicultuur in Nederland is te vinden op de website www.hooidelta.nl. Er wordt uitleg gegeven over de verschillende types: de éénroeder, de tweeroeder en de meerroedige hooiberg met drie, vier, vijf of zes roeden. Op deze site staat ook het virtuele Nederlands Hooiberg Museum.

Bouw

Peter Koopman uit Wognum, geboren en getogen op een boerderij in de Baarsdorpermeer, beschrijft zijn herinneringen aan de bouw van een hooivijzel. Er werd voor iedere paal een gat gegraven (80x80x80 centimeter), hierin werd de paal geplaatst en geschoord. Vervolgens stortte men het gat vol beton.

Dit gebeurde óf door de plaatselijke aannemer vooraf, óf door de leverancier van de hooivijzel. In het laatste geval gebeurde dat op de dag van plaatsing. Er kwam dan een ploeg bouwvakkers, meestal uit Zuid-Holland of Utrecht, voor één dag om alles te plaatsen. Als de plaatselijke aannemer de palen instortte, werd met plaatsen gewacht tot het beton uitgehard was.

Aan de Langereis bij Nieuwe Niedorp staat deze nieuwe vijzel met oude elementen zoals de windvaan met het jaartal 1968. Onder de kap bevinden zich kunstmatige balen hooi, daaronder is de schuur.

In het geval van plaatsing door de leverancier werden eerst de palen gezet en vervolgens gelijk erachteraan de kap gemonteerd. Die mocht dan pas omhoog gedraaid worden als het beton van de palen uitgehard was. Hierna volgde de kapmontage: het raamwerk werd geplaatst, de golfplaten afgeschuind en op het raamwerk getimmerd. Vervolgens met een draadnagel door de blikken golfplaat geslagen. De finishing touch: een windwijzer op de punt!

Er waren betonnen en ijzeren palen, soms onderling bovenaan verbonden met een ijzeren stang om meer stabiliteit te geven. Bovenop de betonnen palen bevond zich het onbedekte wieltje waar de kabel over liep. Bij de ijzeren palen werd er vaak een ijzeren kapje over het wieltje gemonteerd als bescherming tegen de regen.

Zeker in latere jaren werd als beveiliging een staalkabel gemonteerd tussen de kapconstructie en een haspel onderaan de paal. Deze werd strak gezet opdat de kap niet over de kop zou waaien wanneer de wind eronder kwam.



Aan de Nes in Schagen staat deze hooivijzel die onderdak biedt aan kalverenokken.

Haring en Vis

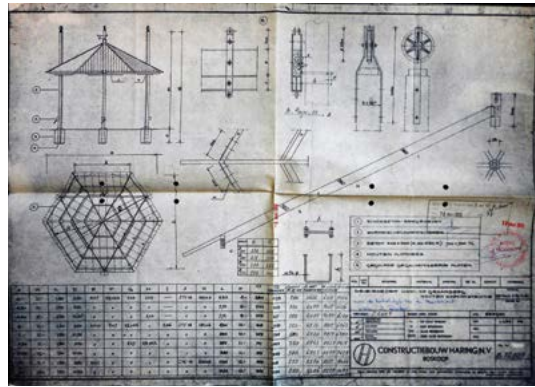
Veel hooivijzels in Westfriesland zijn gezet door de firma Haring uit Boskoop en de firma Vis uit Waddinxveen. Beide plaatsten een windvaan op het dak. Vis maakte een windwijzer in de vorm van een vis, Haring een pijl waarin het jaartal van de bouw was gestanst.

Henk Haring (1939) uit Zaltbommel vertelt over de geschiedenis van de firma Haring en over het plaatsen van 'hooibergen', zoals hij de hooivijzels noemt. „Een van mijn voorvaders was rietsnijder in Wilnis. Zijn kleinzoon begon met het maken van kleine hooibergjes, riet gedekt en met houten staanders. Mijn grootvader Hendrik Haring zette dit werk voort en kocht in 1930 een scheepswerf in Boskoop. Na de Tweede Wereldoorlog richtte mijn vader Maarten zich op constructiebouw. Toen ik in het bedrijf kwam, ben ik hooibergen gaan bouwen. Daar was toen redelijk veel vraag naar.”

Door het hele land werden per jaar ongeveer dertig hooibergen geplaatst, vorgefabriceerd in de fabriek en als bouw pakket afgeleverd. De betonnen palen werden gekocht bij Schok Beton. Henk Haring en een medewerker zetten de hooivijzel ter plekke in elkaar. „We hadden een kraantje mee om de betonnen palen overeind te krijgen.”



*De bouw van het dak van een hooivijzel door de firma Haring.
(foto familiearchief)*



Constructiebouw Haring NV Boskoop plaatste in 1972 deze drieroeder hooi- of graanberg met houten kapconstructie voor A. Ruiter in Bobeldijk.

Later bouwde hij hooibergen voor kinderboerderijen - met op de zolder plaats voor hooi, daaronder voor de dieren - en als zoutopslagplaats. In 2000 verkocht Haring het bedrijf. Ook de firma Vis bestaat niet meer.

Nattere gebieden

Hooivijzels zijn door de commissie aangetroffen in Westfriesse dorpen waar veehouderijen gevestigd zijn. Nauwelijks in De Streek en Het Grootslag (tuindersgebied), wel vaak in midden Westfriesland en beduidend minder in het westelijk deel van de regio.

Opvallend is dat er in bepaalde dorpen redelijk veel hooivijzels staan, terwijl in andere dorpen er geen enkele te bekennen valt. Voorbeelden van meerdere vijzels per dorp: Aartswoud, Grosthuizen, langs de Langereis, Oude Niedorp en Spierdijk. Dorpen zonder vijzels zijn onder andere Twisk, Abbekerk, Hem en Venhuizen.

Willem Messchaert van de Boerderijstichting Noord-Holland heeft hier een verklaring voor. „De hooivijzels staan in relatief arme gebieden, de veenweidegebieden dus. Daar waren de boerderijen kleiner en was er al gauw een grens aan de hooiopslag als de boer een paar koeien meer ging houden. De plaatsing van een hooivijzel of een kapberg heeft dus te maken met de groei van de agrarische bedrijven in Westfriesland na de Tweede Wereldoorlog.”

Was er ook kans op hooibroei? Ja, maar het voordeel van een hooivijzel is dat de wind eromheen waait. Het vocht dat ontstaat bij broei zoekt zijn weg naar de buitenkant. Bij een vijzel droogt het op door de wind. In de berg in een boerderij is dat niet of veel minder het geval. Daar zie je soms dat het vocht ervan af druïpt.

Grosthuizen rijk aan hooivijzels

Grosthuizen blijkt rijk te zijn aan hooivijzels. Rechts en links van de enige weg die door het dorp loopt, zijn er zeven geïnventariseerd. Peter Butzelaar is eigenaar van de hooivijzel op het adres Grosthuizen 9a. Hij vertelt: „Deze vijzel is geplaatst in 1957, tegelijk met de naastgelegen stal. De opdrachtgever was Cees van Diepen die op dit adres boerde.”

De hooivijzel meet 8 bij 8 meter en is 7 meter hoog. Hij staat op een betonnen fundering, de bodem bestaat uit kale grond. Rondom is een lage betonnen muur, ter hoogte van de staldeuren was daarin een opening uitgespaard. Peter: „Later heb ik er grotere doorgangen in gemaakt.”

De hooivijzel verkeert anno 2019 deels in oorspronkelijke staat. Hij wordt gebruikt als stalling voor de auto en als droogplaats voor de was. In 2003 zijn de oude stalen



De vijzel van de familie Butzelaar in Grosthuizen is 8 bij 8 meter en 7 meter hoog. Hij is geplaatst in 1957.

golfplaten vervangen door nieuwe golfplaten met een coating.

Tijdens de hevige storm van 25 januari 1990 had de hooivijzel het zwaar te verduren. „De wind kreeg vat op het dak, dat werd opgetild en viel weer neer. Dat gebeurde meerdere keren totdat de kabels braken en het dak dwars door de pennen zakte. Daardoor lag het dak aan één kant op de lage betonnen muur. Na die storm heb ik de kabels vernieuwd en aan iedere kant een houten juk tussen muur en dak geplaatst.”



Deze hooivijzel bij de boerderij van Knijn in Grosthuisen ligt vol met strobalen. De vijzel is hier destijds herplaatst vanuit Avenhorn.

Vakmensen

Klaas Hemke wordt in 1933 geboren in een oude stolpboerderij in Aartswoud. Direct na de Tweede Wereldoorlog verhuist het gezin naar Wieringerwaard, maar in 1957 komt Klaas terug in zijn geboortedorp. De oude stolp is in 1948 verbrand en vervangen door een nieuw spul in een andere bouwtrant.



Windwijzer van de firma Haring met het jaartal 1957. Klaas Hemke vertelt over de plaatsing van deze vijzel aan de Zuiderzeestraat 59 in Aartswoud.

Klaas vertelt: „Er was nauwelijks plaats voor hooi en stro, naast de boerderij was daarom door de huurders een hooiklamp neergezet. Mijn vader liet in het voorjaar van 1957 een hooivijzel bouwen. Dit gebeurde in twee dagen tijd door twee vakmensen van de firma Haring uit Boskoop.”

„Zij waren bij ons in de kost, maar vanwege ruimtegebrek sliepen ze in café De Stompe Toren. De firma Haring had de gewoonte om bovenop de vijzel een windwijzer te zetten met daarin het jaartal van plaatsing. De vijzel staat nog steeds op zijn plek aan de Zuiderzeestraat 59 in Aartswoud.”

Wemelt het in zo'n hooivijzel van de muizen en ander ongedierte? Zo'n vijzel met takkenbossen of pallets om de bodem is inderdaad een eldorado voor muizen en ratten. Jaap Rood uit Oude Niedorp zegt: „Ik leg geregeld gif neer, want je moet het bijhouden.”

Onderhoud

„Een hooivijzel heeft veel onderhoud nodig”, legt Martien Scholten uit Spanbroek uit. De hooivijzel naast zijn huis aan de Toevlucht is een blikvanger en ziet er keurig uit. „Dit is al de tweede kap en ook de tweede steunen van de wielen. De kabels heb ik al drie keer vervangen en de ophanging vernieuwd.”

„De veiligheidsbeugels waren verroest. Die heb ik nagetekend, nieuw laten maken en er zelf weer aangezet. Oorspronkelijk was alles van kaal ijzer, nu is het gedeeltelijk gegalvaniseerd. Ik heb de beplating gecoat maar toch roest het er alweer doorheen. Een slecht stuk heb ik vervangen, ‘versteld’ zou je kunnen zeggen. De wielen zijn er al meerdere keren afgehaald, de bouten eraf en dik vet eromheen.” De hooivijzel is gebouwd in 1953 door de firma Haring in opdracht van Martiens vader Cees. Martien was toen viereneenhalf jaar. „De werklieden van de firma sliepen boven in onze nieuwe schuur op stro. Ik weet nog goed dat ik in het gat van de paal keek. Die betonnen palen waren gebracht en lagen langs de weg. Met een roller werden ze naar achter getransporteerd. De palen zetten ze met een driepoot. Een katrol eraan en zo werden ze in de goede stand gehesen. Op de bodem van het gat kwam hout, dan de paal erin en daarna werd er beton gestort.”

Bij boeren langs

Vader Cees was veehouder en ook contactpersoon van de firma Haring. Zijn dochter Anneke van Duin-Scholten vertelt: „Vader ging langs bij boeren om te vragen of ze interesse hadden in een hooivijzel. Dat heeft hij zeker een aantal jaren gedaan. Regelmatig kwam meneer Roodenburg uit Uitgeest naar ons toe. Vader gaf hem tips en Roodenburg ging erachteraan. Ik weet nog dat hij onder de middag bij ons te gast was.”

De vijzelberg is 5 bij 5 meter en Martien gebruikt hem nog steeds voor hooiopslag. „Op de ondergrond lagen takkenbossen die inmiddels vergaan zijn, daarop oude spoorbielzen en daarop houten pallets. Het is nog een hele kunst om de balen in de berg te houden, want ze hebben de neiging om naar buiten te komen. Je moet van de buitenkant af werken en een verband leggen. De balen moeten niet tegen de paal aan liggen. Dan verrot het hele rijtje. De palen vangen het water op, dat loopt naar beneden en tast de baal aan. Ik zet er dus gaasbakken tussen.”



Martien Scholten woont zijn hele leven al aan de Toevlucht in Spanbroek. De hooivijzel die zijn vader Cees in 1953 liet zetten, is een blikvanger in het open land.

Vol

De hooivijzel bij Jaap Rood aan de Hanedoes in Oude Niedorp meet 8 bij 8 meter en is 7 meter hoog. Er kunnen 2250 balen in, twintig lagen met honderd balen op een laag, en 250 in de kap. Jaap stond meestal bovenin. „Dan was ie stoifvol en kon ik er zelf nog net uitkomen.”

Een baal is ongeveer 45 centimeter hoog als hij in de vijzel gaat. Door het opstapelen van de balen zakken die in elkaar en de balen worden ook allengs slapper.

Jaap stelt: „De onderste laag in mijn vijzel is nu twintig centimeter lager. Je vult de vijzel ook in gedeeltes. Eerst bijvoorbeeld driehonderd balen en veertien dagen later tweehonderd. Dan zakt alles geleidelijk aan in elkaar.”

Los hooi



Een katrol boven in de punt voor het opjagen van het hooi, Weelkade Aartswoud.

Ook de hooivijzel van Jaap Rood is gezet door de firma Haring. Vader Cor gaf de opdracht hiertoe. „Hij had ruimtegebrek in onze kleine stolp. Eerst zette vader een hooiklamp, goed afgedekt met bladriet. Laagje voor laagje het hooi erin en dan riet eroverheen. Ook bovenop een laag riet en daar gaas over om het op zijn plaats te houden.”

Toch bevalt dit niet. ‘Cor, je moete een voizel neerzette,’ wordt hem aangeraden. Dat gebeurt in 1962. De hooivijzel doet nog steeds dienst. „Nadat ik in 1970 de boerderij overnam, ben ik een hooihandel begonnen.”

Inmiddels zijn de golfplaten van het dak vervangen door damwand met een coating. Het ijzerwerk is meerdere keren geveerd en naderhand compleet vernieuwd. Onlangs is aan de westkant van de vijzel een damwand gezet om wind en regen te keren.

In 2019 liggen er 850 balen in de vijzelberg. In de begintijd ging er los hooi in. Dat kwam van het land in de wagen en werd via een opjaaglijn door een paard naar boven getrokken. In de punt van het dak hangt een haak met een katrol. „De onderste lagen werden met de hand gelegd. Als het hooi hoger kwam, zetten we vier houten telefoonpalen tegen het hooi om het op zijn plaats te houden.”

Later werd het hooi omhoog gebracht door een transporteur. Jaap: „Zes balen aan een pakkie. Ik stond meestal bovenin de berg. Als die praktisch vol was, riep ik: Stop! En dan ging ik via de transporteur naar beneden.”



Jaap Rood woont aan de Hanedoes in Oude Niedorp. „Nadat ik in 1970 de boerderij van mijn vader overnam, ben ik een hooihandel begonnen.”

Roest

Roestbestrijding is belangrijk, ook moet de kap goed dicht zijn. „Op de gording gaan ze vaak lekken. Eén klein gaatje heeft al tot gevolg dat het hooi binnen de kortste keren nat is”, aldus een eigenaar.

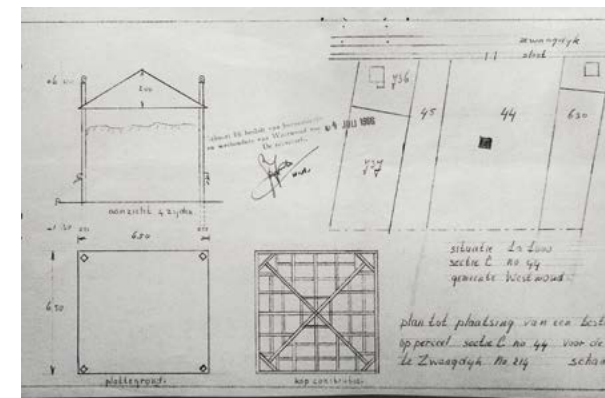
Vergunning

Werk reeds gereed voor het aanvragen van de vergunning - staat er in de vergunningaanvraag die P. Jonker in 1969 doet aan de gemeente Sijbekarspel. De betreffende hooivijzel aan de Vekenweg wordt geplaatst in eigen beheer. De omschrijving luidt: beton penanten gedragen door vier electrapalen; aarden vloer. Het geheel kostte f 500.

Heel wat minder dan de bedragen in de aanvragen van bijvoorbeeld Th. Berkhout in De Weere (f 3000 in 1969), A. Ruijter in Bobeldijk (f 7300 in 1972) en P. Hollenberg in Ursem (f 9000 in 1968).

In het Westfries Archief in Hoorn zijn vijftien vergunningen bestudeerd. Ze dateren van 1953 tot 1974. Het blijkt dat, naast de firma Haring uit Boskoop, ook plaatselijke aannemers de hooivijzels neerzetten. Zoals N.P. op den Kelder uit Beningbroek, P. Wester uit Obdam, A.J. van Duin uit De Weere en Wester uit Hoorn/Zwaagdijk.

Vijzels worden ook ver-



Plan voor C. Schilder in Zwaagdijk-Oost.

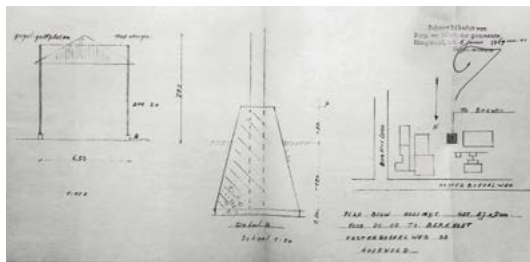
1	Het bouwen moet geschieden overeenkomstig de bepalingen van de bouwverordening en de krachtens die verordening gestelde nadere regelen; enmits:
2	de stijlen van de hooivijzel steunvast aan de poelen worden bevestigd;
3	tussen de stal en de hooivijzel een brandvrije deur wordt toegepast;
4	voor de stal dezelfde gevelbaksteen wordt toegepast als voor de bestaande schuur;
5	voor de hooivijzel en stal spantbenen worden toegepast zwaar 8 x 26 cm;
6	de dakvlakken worden gedekt met dezelfde materialen als die bestaand;
7	de naar elkaar toelappende dakvlakken van goten worden voorzien;
8	het houtwerk van de hooivijzel naturel bruin wordt gekerbolineerd.
bouwkosten f. 9000,--	
leges f. 67,50	

Extra regels bij een vergunning voor de bouw van een hooivijzel.

van <i>Hensbroek</i>	
Aanvraag om vergunning tot bouwen	
1. Naam van de aanvrager, naam en woonplaats van de bouwmeester of verklaar die met de uitvoering is belast.	AANVRAGER: <i>De Boer</i> te <i>Hensbroek 1920</i> Bouwmeester: <i>P. Boster</i> Werkbaas: <i>Obdam 1817</i>
(*) Aard van het werk en bestemming van het gebouw.	<i>Hooivijzel</i>

Gedeelte uit de vergunningaanvraag van C. de Boer, Hensbroek.

plaatst. Zo verhuist de vijzel van C. Dekker uit Oostwoud van het Veldhuis naar zijn boerderij op het Oosteinde 27. Ook bij de vergunningaanvraag van C. Schilder in Zwaagdijk wordt gemeld: *betreft alleen de plaatsing daar de hooivijzel bestaand is gekocht.* De omschrijving van de hooivijzels is summier. Meestal is er sprake van vier staanders met kap en een dakbedekking van gegalvaniseerde golfplaat. Een enkele keer wordt geëist dat die platen 'donker gemoffeld' dienen te zijn. Soms staat er: houten dak van rubberroid (waterdichte bekleding).



Bouwplan voor vijzel van Th. Berkhout, Hoogwoud.

Worstje

In 2000 zet slager Jos Smal in Grosthuisen tegelijk met zijn nieuwe boerderij een hooivijzel op zijn erf. Nieuw gemaakt met ronde stalen palen. In de top een windvaan, zoals het hoort. In die vaan prijkt een worstje, passend bij het beroep van Jos, die tot 2019 een slagerij had in Blokker.



Slager Jos Smal liet een nieuwe vijzel zetten achter zijn boerderij in Grosthuisen. In de windvaan staat een worstje.

Nieuwe bestemming

In 2017 kopen Jan en Evelien Vlaar van vader Dirk Vlaar een stuk grond achter hun huis aan de Oosterstraat in Benningbroek. Op die grond staat een hooivijzel die dateert uit 1977. Tot 1990 werd hij gebruikt voor hooiopslag en daarna voor machineberging. Slopen? Geen denken aan!

Jan: „Ik ben opgegroeid met die vijzel, ik heb er van alles in meegemaakt. Het is een hartstikke mooi ding!” Dus ontwikkelt hij een renovatieplan. Veel onderdelen zijn verroest en worden vervangen: de kabels, de lieren, de ophangconstructie. Er komen stalen golfplaten in plaats van verzonken golfplaten.

De windwijzer is doorgerot en van het dak gevallen. Een nieuw roestvrijstalen exemplaar siert nu de punt van de vijzel. „Het is een vis”, legt Jan uit. „Deze

vijzel is in 1977 gezet door de firma Vis uit Waddinxveen. Hij kwam aan als een bouw pakket, vertelde mijn vader. Daarvoor stond hier een ouder exemplaar op drie stalen poten. Die is in 1972 bij een storm op het dak van de boerderij gewaaid.”

„De nieuwe vijzel kreeg betonnen palen. Deze palen en de houtconstructie zijn origineel. Er zijn rondom wanden geplaatst en aan één kant hebben we een veranda aangebouwd. We gebruiken de vijzel als schuur en bovenin is een speelplaats voor de kinderen.”



Nieuwe roestvrijstalen vis als windwijzer in Benningbroek. De vis was het kenmerk van de firma Vis uit Waddinxveen.



De nieuwe vijzel achter het huis van Jan en Evelien Vlaar in Benningbroek, gebouwd met oude elementen.

Via Marktplaats

De hooivijzel die achter de boerderij van Pieter Schipper aan de Oostwouderdorpsstraat 72 in Oostwoud staat, komt uit Barneveld. De toenmalige eigenaar zette hem op Marktplaats met de boodschap: gratis weg te halen. De vijzel is ter plekke gesloopt, de betonnen palen afgeslepen en met een vrachtwagen met kraan vervoerd, evenals houten constructie en de golfplaten. Nu biedt de vijzel onderdak aan twee auto's.



Deze grote vijzel komt uit Barneveld. Oostwouder Pieter Schipper kocht hem via Marktplaats.

Avontuur



Transport van de Jisperweg in de Beemster naar de Julianastraat in Avenhorn. Het opladen van de houten constructie.

Een avontuur, noemt Marc Laan het transport van een hooivijzel van de Jisperweg in de Beemster naar zijn woning aan de Julianalaan in Avenhorn. Dit avontuur vond plaats op een vroege zondagmorgen in september 2019. Al enige tijd keken Marc en zijn vrouw Judith uit naar een geschikte hooivijzel. „We zochten al twee jaar op internet. Niks te vinden. Deze zomer fietsten we door de regio en gaven onze ogen de kost.”

„We stuitten op een vijzel met ijzeren palen in de Beemster. Stoppen, het erf op en vragen. Er stonden bijenkasten in, maar de buurman die deze bijen hield, ging verhuizen. Dus we konden de vijzel kopen! Die was ooit al eens verhuisd van Andijk naar de Beemster. En nu staat hij bij ons achter in de tuin.”

De verhuizing verliep niet zonder slag of stoot. De avond voor het transport werd de dakconstructie voorzichtig op de kar gezet. „Op z'n kant, met een stapel pallets onder de punt. Een

tractor ervoor om het hele gevaarte te transporteren. Maar niemand wilde ermee rijden”, lacht Marc, „dus toen moest ik het wel doen.”

Konvooi

De route was zorgvuldig uitgestippeld, zo moesten ze bij het verkeerslicht van Avenhorn op de linker rijbaan rijden. Het konvooi bestond uit Judith op de fiets als begeleider, Marc met de trekker met de kar met daarop de kap, een kraan met hoogwerker met daarachter nog een kar met de vier loodzware ijzeren palen erop. Vader Laan sloot de rij met de VW Transporter om afgebroken takken van de weg op te rapen.



Voorzichtig de hoek om de Julianastraat in.

Al na tweehonderd meter brak een balk die tegen een boomtak aankwam. Marc: „Die balk was rot, gelukkig had ik een kettingzaag mee. Ik had geen keus dus ik zaagde de balk door. Toen konden we weer verder.” De reis van tien kilometer verliep daarna zonder problemen.

Marc stortte een fundering en aan elke paal een kuub beton. Het frame meet 6,5 bij 6,5 meter, de palen zijn 7,5 meter hoog. „De hele constructie past keurig in elkaar. Wat een vakmanschap!”

De lieren komen uit een schouwburg, gekocht via Marktplaats. Al het ijzerwerk werd door Judith ingesmeerd met gedestilleerde teerolie. „We kregen een blik van die zwarte zoi mee”, vertelt ze. „Het was goed tegen de roest werd er gezegd. Ik heb ook het houtwerk ermee behandeld.”



Judith en Marc Laan bij de windvaan en de 'hoed' onder de half afgebouwde vijzel in hun achtertuin.



Resoluut plaatst Judith Laan de windwijzer in de top.

De hooivijzel is nog niet afgebouwd. Er komen drie wandjes in en een glaswand aan de achterkant. „Met een zitje natuurlijk, want je hebt hier een prachtig uitzicht op de Walingsdijk en de witte banpaal.”

De windwijzer met het jaartal 1952 en de 'hoed' liggen nog op de grond. Voortvarend klimt Judith op de ladder en bevestigt deze onderdelen op hun vaste stek op het dak. Daarmee bekroont ze het nieuwe leven voor een oude ijzeren dame.

Wognum, januari 2020

De foto's bij dit artikel zijn gemaakt door Ina Broekhuizen-Slot, tenzij anders vermeld.

Bronnen

De landelijke bouwkunst in Hollands Noorderkwartier, L. Brandts Buys, Arnhem, 1974, Stichting Historisch Boerderij Onderzoek

Het boerenhuis in Nederland en zijn bewoners, J. Gallée, Waanders Zwolle, 1908, heruitgave in 1978

Vijzelbergen en hun voorlopers, J. Deckwitz, in Nieuwsbrief nummer 38, december 2003, Boerderijstichting Noord-Holland 'Vrienden van de stolp'

Westfries Archief, Hoorn

www.hooidelta.nl